

MOR DOSYA SÖZLÜK

Yayına Hazırlayanlar

Ceyda Karadas
Emine Ebru Çitil
Emirhan Deniz Çelebi
Nazlı Hazar
Tuğba Yavuz

Materyal Geliştirme Ekibi

Emirhan Deniz Çelebi,
Liana Erişsever, Nayat Artun,
Özge Gültekin, Özlem Sağlam Ok

Editör

İlayda Ece Ova

Tasarım ve Uygulama

Başak Nur Vanlıoğlu

Mor Dosya çalışması Sabancı
Vakfı desteğiyle Haziran 2018 – Mayıs
2019 tarihleri arasında Mor Sertifika
Programı kapsamında yürütülmüştür.

Değerli Meslektaşımız;

Elinizde tuttuğunuz “Sözlük”, cinsel kimliğe dair kavramların açıklamalarını bulmanız, bu kavramlar hakkında fikir sahibi olmanız ve gerektiğinde sınıf içi aktiviteleri gerçekleştirirken faydalanmanız amacıyla tasarlandı. Bu yüzden sizden ricamız, PDR dosyasındaki aktivitelere başlamadan önce bu sözlüğe bir göz atınız.

Aktiviteleri gerçekleştirdiğiniz esnada da sözlüğü yanınızda bulundurabilirsiniz, böylece öğrencilerinizin anlamadığı ya da sizin hatırlamak istediğiniz kelimeler olduğu zaman tanımlarına hızlıca ulaşabilirsiniz. Ayrıca, “*Neredeyiz?: Dur ve Düşün*” aktivitesinin rol kartlarında ve durumlarda bulunan ifadeleri, rol kartlarını öğrencilerinizle paylaşmadan önce bir gözden geçirip, anlaşılmayacağını düşündüğünüz tanımları oyuna başlamadan önce sözlükten okuyarak öğrencilerinizle paylaşabilirsiniz veya tahtaya yazabilirsiniz.

3

Sözlük ile ilgili her türlü soru ve önerinizi

morsertifikaprogrami@sabanciuniv.edu adresinden bizlere ulaştırabilirsiniz.

PDR Ekibi

Mor Dosya 2019

Ally:

Kendini LGBTI+ olarak tanımlasın veya tanımlamasın, LGBTI+'lara/kuruluşlara destek veren ve bu alanda yaşanan her türlü ayrımcılığa karşı çalışan kişilere denir.

Aseksüel:

Herhangi birine karşı cinsel ya da fiziksel çekim hissetmeyen kişilerin cinsel yönelimini tanımlamak için kullanılan bir şemsiye kavramdır.

4

Ayrımcılık:

Kişiler ya da gruplar arasında uygulanabilen cinsiyet, yaş, fiziksel özellikler, engellilik durumu, etnik köken, dil, din, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim gibi birçok farklı özelliğe dayandırılan ve bireylerin eşit haklardan yararlanmalarını engelleyen veya zorlaştıran her türlü uygulamaya ayrımcılık denir.

Biseksüel:

Hem kadınlara hem de erkeklere karşı fiziksel veya duygusal çekim duyan bireylerin cinsel yönelimini tanımlayan bir terimdir. Biseksüellik eşcinselliğe geçiş evresi değildir; biseksüellik bir cinsel yönelimdir.

Cinsel şiddet:

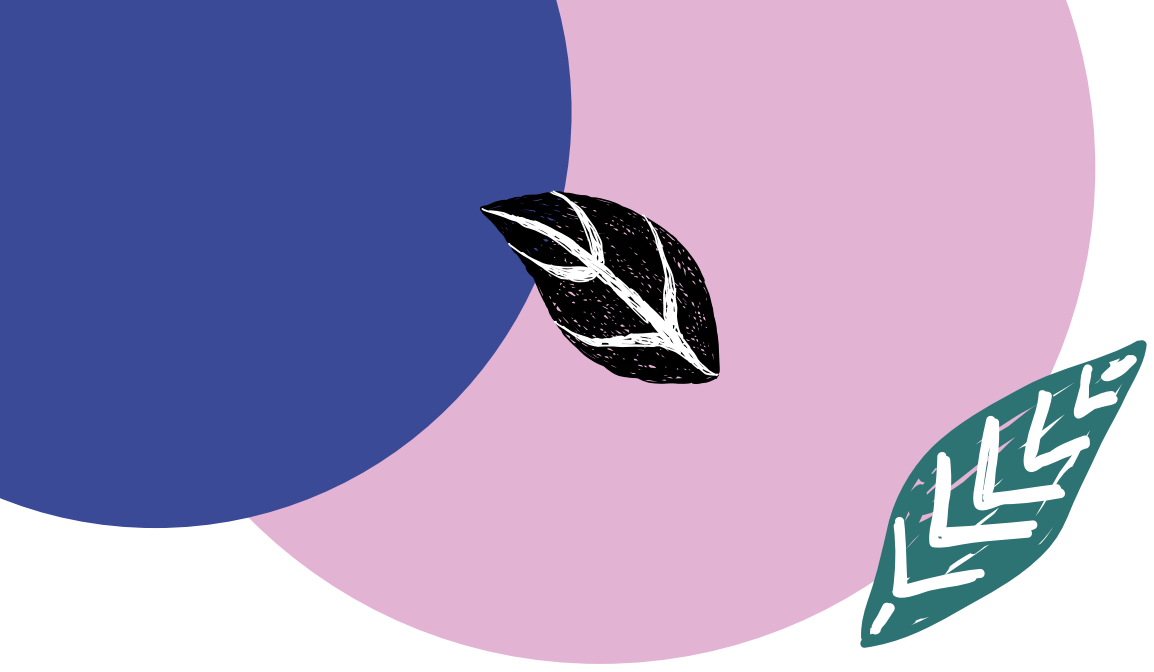
Cinselliğin, bireyi/bireyleri kontrol etmek, denetlemek, küçük düşürmek, aşağılamak ve cezalandırmak amacıyla bir şiddet aracı olarak kullanılmasına “cinsel şiddet” denir. Cinsel şiddet fiziksel, duygusal,

sözlü, ekonomik veya siber biçimde olabilir. Cinsel şiddet mağduru kişiler çoğunlukla çeşitli sebeplerle suçlu hissettirilirler; ancak kişinin hiçbir davranışı, özelliği, tutumu cinsel şiddete uğramasını normalleştirmez.

Cinsel yönelim:

Kişilerin hangi cinsiyetten bireylere karşı duygusal, fiziksel, ve/veya cinsel çekim hissedip hissetmediğinin ifadesidir. Cinsel yönelim de doğuştan getirdiğimiz özelliklerden biri olup, bir hastalık, rahatsızlık ya da bozukluk değildir. Yaygın olarak bilinen cinsel yönelimlerden bazıları heteroseksüel, gey, lezbiyen, eşcinsel ve biseksüeldir. Cinsel yönelim sanılanın aksine çevresel faktörler (baba figürünün olmaması, baskın anne modeli, kardeş sayısı, oynanan oyuncaklar vs.) ya da dışarıdan bir müdahale ile değiştirilemez. Bir kişinin cinsel yönelimini değiştirmeye yönelik uygulamalar insan haklarına aykırı, sağlık açısından riskli ve etik dışıdır.

6

Cinsiyet:

Cinsiyet doğuştan getirdiğimiz bir seri özelliğin birleşimine denir. Cinsiyet aynı zamanda biyolojik cinsiyet olarak da bilinir. Biyolojik cinsiyet için “doğumda atanan cinsiyet” ifadesine bakınız.

Cinsiyetçilik:

Cinsiyetçilik bir cinsiyetin bir diğerinden daha üstün, olumlu, güçlü veya avantajlı olduğunu savunan ve bu ifadelerle dayanarak kişileri cinsiyetlerine göre kayıran veya onlara ayrımcılık yapan her türlü ifade biçimine denir.

Cinsiyet eşitliği:

Cinsiyet eşitliği, fırsatları kullanma, kaynakların ayrılması, kullanılması ve hizmetleri elde etme durumlarında cinsiyete bağlı ayrımcılıkların yapılmaması ve her cinsiyetten kişinin tamamen eşit haklardan faydalanması anlamına gelir (WHO,1998; akt. Üner, 2008).

Cinsiyet ifadesi:

Cinsiyet ifadesi, kişilerin cinsiyetlerini nasıl dışa vurduklarıyla ve kendilerini ne şekilde ifade ettikleriyle ilgilidir. Örneğin feminen, maskülen olmak kişinin cinsiyet ifadesiyle ilgilidir. Kişiler kendilerini ait hissettikleri cinsiyeti kıyafetleri, tavırları, hobi seçimleriyle daha içsel şekillerde ifade edebilirler.

Cinsiyet kimliği:

Kişinin doğumda atanan cinsiyetinden bağımsız olarak kendisini belli bir cinsiyet kategorisi içinde algılamasına “cinsiyet kimliği” denir. Tıpkı biyolojik cinsiyet gibi, cinsiyet kimliği de doğuştan gelen bir özelliktir. Bireyin doğuştan getirdiği bedensel cinsiyet özellikleri, cinsiyet kimliğinin mutlak belirleyicisi değildir. Çocuklarda genellikle cinsiyet kimliği farkındalığı 2-3 yaşlarında oluşur (*Başar ve Yüksel, 2014*).

Cis-gender (Natrans):

Doğumda atanan cinsiyeti ile kendini ait hissettiği cinsiyeti aynı kişilere “cis-gender” ya da “na trans” denir. Cis-gender, trans olmayan kişiler için kullanılan bir tabirdir. Cis-gender kelimesi Türkçe diline trans aktivist Ali Gül tarafından kazandırılmıştır.

Doğumda atanan cinsiyet:

Biyolojik cinsiyet olarak da bilinen, bebeğin doğduğunda veya ultrason görüntüsünde ifade edilen, cinsel organına bakılarak tayin edilen cinsiyettir. Sadece cinsel organlar baz alınarak belirlendiği ve biyolojik diğer özellikler ya da çocuğun kendini ait hissettiği cinsiyet dikkate alınmadan belirlendiği için buna atanan cinsiyet denir.

Eşcinsel:

Hemcinsine karşı duygusal veya fiziksel çekim hisseden kişilere denir. Eşcinsel kişiler lezbiyen veya gey olabilir. Günümüzde eşcinsel kelimesi yerine gey ve lezbiyen daha sık kullanılan tabirlerdir.

Gey:

Erkeklerle karşı duygusal veya fiziksel çekim hisseden erkeklerin cinsel yönelimini tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Erkek eşcinsel de denebilir.

Heteroseksüel:

Duygusal ve/ya cinsel açıdan karşı cinsiyete ilgi duyan kişilerin cinsel yönelimini tanımlamak için kullanılan bir terimdir.

8

Homofobi:

Eşcinsel kişilere karşı duyulan sebepsiz öfke, nefret ve korku duygularını ifade eder. Homofobi ayrımcı tavır, uygulama ve ifadelere de sebebiyet verebilir.

İnterseks:

İnterseks, doğuştan gelen anatomik özelliklerin varyasyonlarını tanımlamak için kullanılan bir şemsiye terimdir (OHCHR, 2018). İnterseks kavramı “kişinin ikili cinsiyet anlayışındaki tipik erkek ya da dişi özelliklerine uymayan cinsiyet özellikleri ve hormon reseptörü

yanıtlarıyla (bu genital organları, gonadları ve kromozom yapısını da kapsar) doğması” olarak tanımlanmaktadır. İnterseks bireylerin cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği, kişinin beyanı dışında bir yolla öğrenilemez, tahmin edilemez.

Lezbiyen:

Kadınlara karşı duygusal veya fiziksel çekim hisseden kadınların cinsel yönelimini tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Kadın eşcinsel de denebilir.

LGBTI+:

Lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ve bunların dışında kalan diğer çeşitli yönelim ve ifadeyi (Questioning, queer, ally, aseksüel gibi) kapsayan kısaltmadır.

9

Mizojini veya Kadın Düşmanlığı:

Kadına yönelik kökleşmiş önyargı, nefret ve düşmanlığı ifade eder.

Pozitif ayrımcılık:

Toplumda var olan eşitsizlikleri gidermeyi hızlandırmak amacıyla, eşit haklara sahip olmayan dezavantajlı gruba geçici olarak diğer grupla aynı haklar tanınması anlamına gelir. Kadın istihdamının artırılmasını sağlamak amacıyla kurumlarda kota uygulamalarının yapılması buna örnek verilebilir.

Queer (kuir):

Cinsel kimliğin boyutlarının keskin çizgilerle ayrılıp, belirli kategorilere sokulamayacağını savunan; cinsel kimliğin akışkan özelliğe sahip bir spektrum olduğu görüşündeki yaklaşıma ve bu yaklaşımı benimseyerek kendisini bu kimlik kategorisi çatısı altında tanımlayan bireylere queer (kuir) denmektedir (Başar ve Yüksel, 2014). Bu kavram, İngilizcede acayip, tuhaf anlamına gelmektedir. Bazı aktivistler negatif bir çağrışımı olan bu kelimeyi bilinçli olarak sahiplenmiş ve LGBTI+'lar üzerinde yaratılmaya çalışılan negatif algıyı kırmışlardır.

Questioning (Sorgulayan):

Cinsel kimliğini sorgulayan bireyler için kullanılan bir ifadedir. Cinsel kimliğin birçok kısmı doğuştan getirilen özelliklerden oluşuyor olsa da, bunları anlamak ve anlamlandırmak bazı kişiler için bir süreç olabilir.

10

Toplumsal Cinsiyet:

Cinsiyetin toplumsal normlar tarafından inşa edilmiş halidir. Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumlar tarafından zaman içinde oluşturulan, kişilerin fark etmeden içselleştirdiği ve norm haline gelen, cinsiyetlere özgü biçilmiş rolleri de içeren bir takım davranışlar bütünüdür. Bir kadının veya bir erkeğin nasıl görünmesi gerektiği, ne giymesi gerektiği, nasıl davranması gerektiği belirli kurallar çerçevesindeymiş gibi kişilere sunulur. Maalesef birçok toplumda bu normlara uygun görülmeyen kişiler cinsiyetleri ve cinsiyet ifadeleriyle ilgili ayrımcılığa uğramaktadırlar. Bu duruma da toplumsal cinsiyet eşitsizliği denir.

Trans:

Trans, doğumda atanan cinsiyetten farklı bir cinsiyet kimliğine sahip

olanları ve cinsiyet kimliklerini doğumda atanan cinsiyetten farklı bir şekilde tasvir etmek isteyenleri içeren şemsiye bir terimdir. (*Transgender Europe, 2016*). Çeşitli cinsiyet kimliklerini bünyesinde barındıran trans kelimesi; erkek-kadın ikiliğini, bu ikilik arasındaki çeşitliliği ve bu ikilikten sıyrılmış çeşitli cinsiyet kimliklerini de kapsamaktadır (*Çelebi, 2018*). Örneğin; penis ile dünyaya gelen birinin erkek olduğu söylenir; ancak bu kişi kendini kadın olarak tanımlayabilir.

Önemli Not:

Haziran 2018’de Dünya Sağlık Örgütü, transseksüelliği hastalık olmaktan çıkarmıştır.

Transfobi:

Translara karşı duyulan sebepsiz öfke, nefret ve korku duygularıdır. Transfobi ayrımcı tavır, uygulama ve ifadelere de sebebiyet verebilir.

Transseksüel:

Bu terim yaygın olarak, tıbbi müdahaleler yoluyla (hormonlar ve/veya ameliyatlara dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere) vücutlarında kalıcı olarak değişiklikler yapan veya bu değişikliği isteyenleri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.

Önemli not:

Kişinin cinsiyet kimliği kendisini nasıl tanımladığıdır. Bu noktada önemli olan kişinin kendi beyanıdır. Kişinin beyanı esastır.

Kaynakça

Temel kavramlarla ilgili daha fazla bilgi edinmek için, sözlüğü hazırlarken faydalandığımız bazı kaynaklara ulaşarak okuyabilirsiniz.

American Psychological Association & National Association of School Psychologists. (2015). Resolution on gender and sexual orientation diversity in children and adolescents in schools. Retrieved from <http://www.apa.org/about/policy/orientation-diversity.aspx>

Başar, K., & Yüksel, Ş. (2014). Çocukluktan yetişkinliğe cinsiyet kimliği ile ilgili sorunlar: uygun değerlendirme ve izlem.

OHCHR & UNFE (Mayıs, 2017). Free and Equal Fact Sheet: Intersex. Erişim Adresi: <https://www.unfe.org/wp-content/uploads/2017/05/UNFE-Intersex.pdf>. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2019.

13

Transgender Europe (4 Haziran 2016). Glossary. Erişim Adresi: <https://tgeu.org/glossary/>. Erişim Tarihi: 20 Ocak 2019.

Üner, S. (2008). Toplumsal cinsiyet eşitliği. TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi.

WHO (18 Haziran 2018). ICD-11: Classifying Disease to Map the Way We Live and Die. Erişim Adresi: <https://www.who.int/health-topics/international-classification-of-diseases>.

Erişim Tarihi: 21 Ocak 2019.

EK OKUMA ÖNERİLERİ

OII Europe (Organisation Intersex International Europe) web sitesi (oiieurope.org)

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı web sitesi (morcati.org.tr)

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği web sitesi (cinselsiddetlemucadele.org)

LGBTİ Öğrencileri Okul ve Aile Kışkacına Karşı

Nasıl Korunmalı?: LGBTİ Öğrenciler ve Aileleriyle Çalışan Öğretmenler İçin Eğitim Broşürü (Pembe Hayat & KaosGL) (İnternette ücretsiz indirebilirsiniz.)

14

Gençlerle Güvenli İlişkiler Üzerine Çalışmak: Eğitimciler ve Danışmanlar İçin Uygulama El Kitabı (cinselsiddetlemucadele.org üzerinden ücretsiz indirebilirsiniz.)

SABANCI ÜNİVERSİTESİ
TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN ÇALIŞMALARI
MÜKEMMELİYET MERKEZİ

